

Varteig Historielag

30 år

1982 - 2012

Varteig Historielag 1982 – 2012

Identitetsbærere og verdiskaper

”Historielaget spiller en viktig rolle i Varteig i form av sitt verdivedlikehold og sin verdiskapning. Det handler om identitet, tilhørighet, samhold og stolthet. Kunnskap og respekt for historien er viktig i så måte.”

Ordene er ikke formulert av verken styre eller andre tillitsvalgte i Varteig Historielag, men var en del av begrunnelsen da laget i 2009 ble foreslått til Sarpsborg kommunes kulturpris.

Nå var det til slutt andre som fikk prisen, men de velvalgte ord dekker intensjonene i et lag som har virket i bygda i 30 år. Gjennom en bred virksomhet har historielaget som målsetting å ta vare på lokalhistorien og gamle tradisjoner, og dermed også bidra til at folk er stolte av å være fra Varteig.

I jubileumsåret kan man slå fast at aldri har det vært flere medlemmer i Varteig Historielag, aldri har det vært større oppslutning om aktivitetene – og knapt noen gang har det vært større bredde i virksomheten.

Nye medier og tekniske hjelpemidler er også tatt i bruk, både i bevaringsarbeidet og for å markedsføre laget. GPS'en er basisverktøy når kulturminner registreres, PC'en likeså når slekt skal granskes. I løpet av de tre siste årene har dessuten laget både fått egen Internett-side og Facebookside.

En glimrende start

Det var kulturstyret i daværende Varteig kommune som i desember 1981 tok initiativ til et møte for å få dannet et lokalt historielag i bygda.

Elleve personer deltok i dette møtet, som munnet ut i at det ble valgt et interimsstyre som skulle forberede stiftelsen av et lokallag. Interimsstyret besto av Ole K. Brenne, Kjell Lunde og Solveig Rød.

Stiftelsesmøtet ble berammet til 8. februar i 1982, og med 28 personer til stede i Peisestua ble Varteig Historielag formelt startet. Interimsstyret dannet kjernen i det nye lagets styre, og allerede stiftelseskvelden ble det innmeldt 30 medlemmer.

Varteig Historielag fikk dermed et glimrende utgangspunkt for sitt virke, og medlemstallet har steget jevnt og trutt gjennom disse 30 årene. I jubileumsåret er vi omkring 110 medlemmer. De fleste medlemmene er bosatt i bygda, men en del utflyttede vartinger og folk med slekt i bygda har også meldt seg inn. Varteig Historielag har to æresmedlemmer, Aashild Bergby og Klara Westgaard.

Mange fagkomiteer

Umiddelbart etter at Varteig Historielag var stiftet, ble det etablert ulike arbeidsgrupper. En gruppe startet med innsamling og registrering av verktøy og redskap.

Faksimile fra Sarpsborg Arbeiderblad fra 6. februar 1982 som forteller om stiftelsesmøtet i historielaget to dager senere. Interimstyret besto av Ole K. Brenne, Solveig Rød og Kjell Lunde.

Fra et møte med Ingvild og Jens Gressløs høsten 2011, der nærmere 70 tilhørere hadde benket seg i Pei-sestua. Bildet illustrerer godt den store økning i oppslutning som laget har opplevd de siste årene.

Søstrene Klara Westgaard (t.v.) og Aashild Bergby er æresmedlemmer i Varteig Historielag. Her sammen med lagets leder Kjell Lunde.

Gammelt gårdsredskap tas vare på av historielaget. Her har Ola Bergby og Ole K. Brenne med hjelp av Terje Bergby (t.v.) og Anders og Ørjan Lunde lastet opp traktorhengeren med et gammelt treskeverk og en dogcart (lett enspent tohjuls-vogn) på Bjørnløna 1983.

Denne fagkomiteen ble reetablert i 2007, som en inntakskomiteé for laget. Historielaget har nå flere hundre små og store gjenstander som viser noe av arbeids- og dagliglivet i eldre tider. Det meste finnes på Meieriet, men en del av gårdsredskapen er lagret i uthusene på Vestvoll.

Varteig Historielag besitter også to gamle biler – en NSU personbil og en Volvo lastebil. Arbeidet med disse ivaretas av en egen motorgruppe.

En annen gruppe startet med å samle og arkivere gamle dokumenter. Det var den samme komiteen som i 1985 sto for første utgivelsen av både kalenderen og Inga-heftet. Senere er komiteen splittet, slik at man har en komité for kalenderen og en for årstidsskriftet. Inga-komiteen har også fått ansvaret for DVD-prosjektet.

En tredje gruppe startet ganske kort tid etter lagsstiftelsen med registrering av stedsnavn. Dette arbeidet har gått noe i bølger, men har de senere årene favnet en svært omfattende kulturminneregistrering. Arbeidene startet i 2009, og omfatter både forn- og kulturminner. Alt fra gravhauger til husmannsplasser skal beskrives, fotografes og koordinatfestes. Så langt er omkring 500 kultur- og fornminner i Varteig registrert på denne måten, og beskrivelsene med bildemateriell blir fortløpende gjort tilgjengelig på egen database (www.kulturminnekart.no/ostfold). Dette er et betydelig dugnadsarbeid som engasjerer et 20-talls medlemmer av laget.

Slektsforskning

Varteig Historielag får jevnlig henvendelser fra folk som ønsker hjelp til å finne aner fra bygda.

Et par av lagets medlemmer har gjennom årene gjort en verdifull innsats i å bistå disse som har søkt etter slekt i Varteig. Historielaget fikk tidlig to leseapparater for mikrofilm av daværende Varteig Sparebank, og det ble kjøpt inn både kort og filmer med folketellinger og kopi av kirkebøkene. Leseapparat for film ble kjøpt inn i samarbeid med Varteig Folkebibliotek. Da biblioteket ble nedlagt, ble dette apparatet lagets eiendom.

Leseapparatene er fortsatt noe i bruk, selv om folketellinger og kirkebøker nå er tilgjengelig på Internett.

Laget har trykket folketellingene for 1801, 1865, 1875 og 1900 i Inga, og det startet også en serie med utskrift av kirkebøkene.

Interessen for slektsgranskning gjorde at Varteig Historielag allerede våren 1982 satte i gang kurs i dette emnet. Kurset var populært og ga verdifull hjelp til mange. Nye kurs ble arrangert både høsten 1982 og høsten 1983. Høsten 2011 ble det avholdt nytt kurs i slektsforskning, og dette kurset har resultert i at historielaget nå har fått en egen slektsforskergruppe som møtes regelmessig.

Bredde i temaene

I vedtektene for Varteig Historielag står det at laget vil "forsøke å vekke og fremme den historiske interesse". Dette skal blant annet skje ved "å avholde møter med lo-

Arbeidsmøte om stedsnavnsregistrering 1999. Stående Arne Bøhaugen og Kjell Andersen. Sitende Ole K. Brenne, Ragnhild Larsen-Småberg og Kjell Einar Andersen

Et 20-talls medlemmer i historielaget er engasjert i kulturminneregistreringen. Her fra Ørka, hvor vi ser fra venstre Gunnar Bråthen, Erling Skivdal, Gunnar Kullerud, Synnøve Lunde Karlsen og Finn Tomta.

Historielaget byr tidvis på kursvirksomhet. Her fra et slektsforskerkurs høsten 2011. Knut Øyvin Skaar instruerer fra venstre Synnøve Lunde Karlsen, Ragnhild Lunde Komperød og Hans Erik Pedersen.

Interesserte tilhørere på medlemsmøte i Peisestua på Bygdehallen i 2006. Fra v. ser vi foran Wigdis Bergby, Øistein Bøe, Ole K. Brenne, Ragnhild Brenne, Ragnar Johnsen og Kjell Sterkerud.

kalhistoriske foredrag”.

Dette er blitt fulgt opp ved at det i alle år har blitt invitert til møter der forskjellige temaer har vært tatt opp. Oppslutningen om møtene og responsen på temaene har for øvrig gjort at antall møter har økt. Det begynte med to til fire møter i året, har de senere årene ligget på seks møter, og vil i jubileumsåret bli ytterligere økt.

Temaene har både vært helt lokale, som eksempelvis ”Den første bosetting og oppdyrking i Varteig” og ”Fløtingen ved Glennetangen lense”, og av mer generell art, som for eksempel ”Pest og kolera” og ”Kvinnerollen gjennom 100 år”.

Mange eksterne foredragsholdere har blitt benyttet i disse 30 årene, men vi har også prøvd å få fram den erfaring som lagets egne medlemmer har på mange områder.

De første årene hadde vi som tradisjon å åpne medlemsmøtet med dikt fra vartingen Nils Tomtes diktsamling ”Blaaklokker”. I forbindelse med 25-årsjubileet ble tre av hans dikt tonesatt av vårt medlem Kjell Sterkerud, og morsomt er det at sangen ”Blaaklokker” nå inngår som et fast element på bygdedagen.

Selv om det er emnevalget for møtene som er det sentrale, er også kaffepausa et viktig og kjærkomment innslag. Mange foreninger av ulikt slag har opphørt i Varteig de siste par tiårene, og det gjør at historielagsmøtene også har en stor sosial betydning. Lagets tur- og arrangementskomité frister med god servering, og medlemmene kvitterer med et raust loddkjøp.

Julemøtene ble i mange år arran-

gert i samarbeid med Varteig Hage- lag. Etter at hagelaget gikk inn, har julemøtene fortsatt i historielagets regi alene. Foruten kåseri, grøt og julekaker har det ofte vært sang og musikk. Det pleier å være trangt om plassen på det siste møtet før jul.

To turer i året

Varteig Historielag har hele tiden hatt som mål å arrangere minst en tur eller vandring i året, i regi av lagets tur- og arrangementskomité. Opp gjennom årene har vi ruslet langs ”gjengrodde stier” flere steder i bygda, og det har også blitt utflukter til fjernere turmål. De senere årene har det vært invitert til to turer i året, en ut av bygda på våren og en tur innom bygda på høsten.

Den første turen, som laget arrangerte sammen med Varteig Hage- lag, gikk til Dalsland kanal. Historielaget har også arrangert buss- tur til Gammelvala i Brunskog, senest i 2010. Av andre turmål kan nevnes Hjemmefrontmuseet, Landbruksmuseet, Kystmuseet, Rød Herregård/Fredriksten festning og Drammen Museum/Nøstetangen Museum.

Når det gjelder vandringer i lokalmiljøet, har vi gått langs Iseelva, langs Kullerudbekken, sett på nedlagte plasser i området mellom Bergbykroken, Hasle, Nipa og Kingsrød, klatret i Furuholmenområdet, vært på Høgnipa og ved ”Røsene”, mimret oss fram til Grøvle, hatt tur i området Kongsrud, Ørka, Brennås, Moene, Lundeberget og Lundskogen, jaktet på levd liv i

Julemøtet i historielaget har bestandig god oppslutning, der man i en ellers oppkavet førjulstid kan la freden senke seg for en stakket stund. Julegrøt med rød saft hører med. Foran ser vi f.v. Ragnhild Larsen-Småberg, Anne Sofie Bergerud, Hardis Tomta, Karin Kullerud Ek og Kai Rød.

Det legges vekt på variasjon i temaer og foredragsholdere på møtene. Her er det forlagsmann, forfatter og bonde Tore Stubberud som er på besøk, i prat med Helge Bergby og Finn Tomta

Fylkeshistoriker Sven G. Eliassen har vært flere ganger i historielaget i Varteig. Her i prat med Hans Erik Groven, Hans Erik Pedersen og Ragnar Johnsen.

Tur til Sandbekk Mølle. Fra venstre Harald Lunde, Oddvar og Ester Juliussen, Leif Dalåmomo, Ingebjørg, Kari, Betty, Isak og Gunnar, alle med etternavn Lunde.

området Thoreby/Askersby, og vandret gjennom århundrene i Bø-kroken.

Oppslutningen om turene er god. Ofte har også mange ikke-medlemmer vært med, og de siste årene har det vært 40 – 50 glade ”turister” som har deltatt.

Arven fra bygdelaget

Varteig Bygdelag arrangerte Norges første bygdedag i 1917. Det er en arv som forplikter, og Varteig Historielag har i alle år sett på bygdedagsfeiringen som sitt ”hjertebarn”.

Det første året presenterte vi en utstilling med nesten 60 gamle bilder. Året etter sto historielaget i spissen for en markering av 800-årsdagen for Inga fra Varteigs fødsel. I den forbindelse hadde laget invitert elevene ved Varteig skole til en tegne- og stilkonkurranse om Inga. Samme året hadde laget også en utstilling av bøker, skrifter og lignende med Varteig-forfattere.

I 1984 var det tid for et opptog med gamle hestekjøretøyer, noe som blant annet ble gjentatt i 2008 og 2009. Både i 1985, 1990 og 1995 var temaet for lagets utstilling, naturlig nok, okkupasjons-tida og freden. 100-årsjubileet for 1905 ble også markert. Et av høydepunktene var markeringen av 800-årsjubileet for kong Håkon Håkonssons fødsel i 2004. Da var forfatteren og historikeren Karsten Alnæs her og kåserte for en så stor flokk at Bygdehallen var fylt til randen.

På bygdedagene har laget videre hatt utstillinger om Musikkforenin-

gen Klang, om attåtnæringer, om fem generasjoner på samme gård, om kommunikasjon osv. De siste årenes temautstillinger om henholdsvis konfirmasjon og bryllup har også fått en veldig god mottakelse.

Historielaget har også flere ganger skapt liv på bygdedagen med demonstrasjoner. Gamle treskemotoder har vært vist to ganger. Det samme har flishøvling med hest og tjærebrenning. Under temaet attåtnæringer ble det demonstrert kransebinding og binding av sopelimer og visper. Motoriserte kjøretøyer har også vært med på å skape liv på bygdedagen.

De siste årene har det vært gjort forsøk på å finne temaer og aktiviteter som bidrar til å få yngre generasjoner til å slutte opp om denne dagen. Dette arbeidet ser ut til å bære frukter, ved at bygdedagen i større grad har blitt en familiedag.

Sikre historien

En av de første oppgavene lagets medlemmer startet på, var restaureringen av en kjone på Bergby nordre. Senere samme år tok laget initiativ til å få pusset opp bautaen over Oluf Davidsen Ulvetangen. Til dette arbeidet fikk vi 1500 kroner i tilskudd fra kommunen.

I 1988 fikk laget en forespørsel fra kulturstyret om det kunne påta seg jobben med å registrere rodesteiner i bygda. Det resulterte i en fyldig rapport.

Historielaget har også merket Knatterudmosen som slippsted under krigen. I 1991 ble en stein med minneplate avduket i nærvær

Historielaget står for to turer i året, en innombygds og en ut av bygda. Her fra vårturen i 2008, da målet var Oscarsborg festning i Oslofjorden

Historielaget har hatt to organiserte turer til Gammelvala i Brunskog, senest i 2010. Her ser vi Isak Lunde, Bjarne Arntsen, Johanne Pahr og Bjørg Arntsen.

Historielagets høstvandring innenfor bygda har blitt veldig populære. I 2009 hadde Ola Bergby (t.h.) ansvaret for en tur fra Bergby. Bildet er fra en stopp på Brusevoldalen.

Klipp fra Sarpsborg Arbeiderblad 10. august 1989, som fortalte om Varteig Historielags vandring langs Kullerudbekken.

En solid rast med vekt på sosialt samkvem er viktig når man er ute på høstvandring. Her fra "Enræne" på Tomta i 2011, der Gunnar Bråthen, Terje Bergby, Oddvar Juliussen, Kari S. Lunde, Ester Juliussen, Harald Lunde og Kjell Lunde har slått seg ned ved grillen

På byggedagen i 2004 ble 800-årsjubileet for Håkon Håkonssons fødsel behørig markert. Kåsør var forfatter og historiker Karsten Alnæs. Her foran Gunerius Furuholmens maleri av birkebeinerne med kongsemnet Håkon, flankert av historielagets leder Solveig Rød (t.v.) og byggedagskomiteens leder Anne Marie Finnanger (t.h.)

Synnøve Lunde Karlsen (t.v.) og Wigdis Bergby har hatt ansvaret for historielagets utstillinger med tema konfirmasjon i 2010 og bryllup i 2011. Begge mønstringene fikk svært god respons.

Kirkens 150-årsjubileum i 2009 ble også markert på byggedagen, blant annet ved at folk ble oppfordret til å kle seg tidsmessig. Her er det Kari S. Lunde og Kjell Lunde som slår av en prat. I midten Anne-Marthe Lunde. I bakgrunnen Synnøve Lunde Karlsen.

Kåre Johansen fra Skjeberg har pensjonert seg som stenhogger, men tok på byggedagen i 2004 gjerne veien til Varteig for å demonstrere ferdighetene. Ola Bergby følger interessert med.

Treskelaget under byggedagen i 1997. Fra v.: Ragnar Berby, Peder Gundersen, Ola Bergby, Isak Lunde, Eugen Grøtvedt, Synnøve Gundersen og Emma Grøtvedt

Restaureringen av kjona på Bergby fikk bred omtale i SA i 1982. På bildet noen av dugnadsgjengen. Fra venstre: Terje Bergby, Solveig Rød, Dagny Kultorp, Jonny Kultorp, Kjell Lunde og Ola Bergby. I døråpningen ses Tor Ragnar Lunde og Dag Andersen

Skal det bli lindyking på Berby nordre?
Varteig Historielag restaurerer kjone

Varteig historielag vil pusse opp Ulvetangen-bautaen

Avdukingen av minnestein på Knatterudmosen 16.3.91. Fra v.: Odd Sandaker, Bjarne Johansen, Peder Sandaker og Johannes Bergby

av fire mil.org-veteraner. De var i 1944 med i gruppa som hadde jobben med å ta imot og gjemme våpnene.

Da det ble kjent at virksomheten i lensa skulle opphøre, tok laget initiativ til å lage en film om fløtingen. Filmen ble vist på lokal-TV, kommunen har kjøpt en kopi, og fløterfilmen var ett av to innslag på en DVD som historielaget hadde klar for salg til bygdedagen i 2011.

Varteig Historielag har gjennom disse 30 årene fått mange redskaper og andre gjenstander som gaver. Mye har fått sin plass på historielagets eiendom Meieriet, men mye gårdsredskap er lagret i uthusene på Vestvoll. Det ble inngått en avtale med daværende Varteig kommune, og uthusene ble tatt i bruk som lagerplass etter at medlemmer i laget hadde gjort en dugnadsjobb på husene.

Selv om lokalene på Vestvoll er brukbare som lagerplass, er de ikke ideelle til vårt formål. Det er tungvint dersom gjenstander derfra skal nyttes under bygdedagen, og mye redskap lagres der som vi gjerne kunne sett at hadde vært permanent utstilt.

Ønsket om et eget utstillingslokale har ligget der siden historielaget ble startet, men har av økonomiske årsaker ikke vært mulig å realisere.

Meieri-eiendommen

I 1987 foreslo Olaf Askersby at laget burde opprette et fond med tanke på et framtidig bygdetun. Selv om de fleste den gang trodde at dette var noe som lå langt fram i tida, var det likevel stor enighet om

å starte med en avsetning på 5.000 kroner.

To år senere var historielaget så heldig å få eiendommen Varteig Meieri som gave fra Westgaard-familien. Her har en liten kjerne av lagets medlemmer lagt ned en utrolig stor arbeidsinnsats opp gjennom årene. Det hadde selvfølgelig vært flott om laget kunne ha fått til et meierimuseum på stedet, men både innredning og inventar i den gamle bygningen var opp gjennom årene blitt forandret så mye at det ikke lot seg gjøre. Meieribygningen ble derfor pusset opp og gjort i stand slik at den kunne bli en base for lagets virksomhet. Huset har nå kjøkken, toalett, møtesal, kontor, brannsikkert arkiv og et eget rom tilegnet Olav Spydevold.

Det brannsikre arkivet inneholder, foruten lagets egne papirer, også protokoller og lignende både fra kommunale instanser og lokale lag og foreninger.

Etter at ombyggingen av meieribygningen var klar, startet arbeidet med de andre husene på eiendommen. De fleste bygningene har fått nye tak, det er malt og restaurert, men ennå gjenstår mye arbeid for at alle bygningene skal være i en slik stand at de kan brukes til utstilling og oppbevaring. Historielaget fikk i 2003 også overta kjelleren som Varteig prestegård hadde ved Meieriet.

Hovedhuset på "Meieriet" er innredet med permanente temautstillinger. I første etasje i den gamle boligen er det eksempelvis landhandleri, skomakerverksted, 1930-talls kjøkken og 1950-talls stue.

Varteig Historielag:

Film om lense- drift kommer

Aktiviteten i Varteig Historielag blir tryggere etter å ha fått av tukt som et godt lagget har engasjert seg på

"Meierisnekker" Øvind Bergerud og "avis-
utklippsarkivar" Olaf Askersby.

Brunsbysbygningene kommer bygda til gode

Varteig kulturstyre ser svært positivt på at bygningene på Brunsbys overdras til Varteig Historielag, og overfor formannskapet an' fales det at historielaget får den økonomiske og praktiske hjelp som er nødvendig for at overdragelsen skal kunne realiseres.

Av Rolf Kr. Nilssen

Overdragelsen omfatter bl.a. gamle Varteig Meieri, som historielaget vil restaurere i det ytre og i konstruksjon etter antikvariske retningslinjer. Innvendig bør det kunne tilkales både for historielaget og andre.

Fylkeskonservator Stein Sebjelle har uttalt seg positivt både om meieribygningen og hele miljøet omkring, men han advaker egentlig mot innvendig restaurering for å bringe alt tilbake til «meieri-tiden».

Historielaget vil bidra til å bevare et pent, særegent og historisk spennende miljø, sier kulturstyret. - Stedets sentrale beliggenhet og kjennskap til historielagets

Historielaget vil blant annet restaurere gamle Varteig meieri.

aktive og utadvendte profil på sin virksomhet, gir grunnlag for å tro at overdragelsen kommer bygda som helhet til gode. Historielaget trenger omkring 30.000 kro-

ner i første omgang, og det har noe praktisk hjelp. Kulturstyret at formannskapet støtter opp

I 1989 fikk historielaget Meieri-eiendommen i gave. Bygningene huser i dag en rekke tema-utstillinger, i tillegg til møterom og arkiv

Under: Peder Gundersen maler vinduer på Meieriet.

Det kreves dugnadsinnsats for å drifte et historielag som også har ansvaret for en bygningsmasse. Her fra dugnad ved prestegårdskjelleren høsten 2010. Fra venstre: Terje Bergby, Gunnar Bråthen, Arne Hansen og Erling Skivdal.

Omlegging av taket på kjelleren laget har fått fra Brunsbys østre. På taket Solveig Rød, Peder Gundersen og Hans Erik Pedersen.

Andre etasje rommer blant annet barneværelse, skolestue, skytterlagsrom og utstilling av mindre redskap og verktøy.

Både uthuset, grisehytta og kjelleren nyttes til oppbevaring av gammelt redskap.

Historielaget mottar fra tid til annen gjenstander som kompletterer de utstillinger som finnes på meieriet. En pengegave fra tidligere Varteig Hagelag i 2009 skal gå til forskjønnelse av eiendommen, og penger derfra er blant annet benyttet til beplantning og utemøbler.

Bygninger på Meieriet har de siste årene vært "utlånt" på bygdedagen. Bygdekvinnelaget inntar Meieriet med smørkinning og lefsebaking, salg av ulike gårdsprodukter skjer fra våningshuset, mens fangstmansforeningen har hatt stand i grisehytta.

Bygningsvernmidler

Etter at Varteig Historielag fikk en bevilgning på 40.000 kroner over Fylkeskonservatorens bygningsvernmidler, ble det lagt nytt tak på meieribygningen i 2010. Dette lot seg gjøre med betydelig sponning fra Mesterbygg Sarpsborg og dugnad fra medlemmene. I jubileumsåret har turen kommet til uthuset. Totalt har historielaget fått tilsagn på 160.000 kroner til dette prosjektet, 100.000 fra Norsk Kulturminnefond og 60.000 fra Fylkeskonservatorens bygningsvernmidler.

Historielaget foretok i 2010 innløsning av den nær tre mål store Meieritomta. Dette ble finansiert gjennom et låneopptak i DnB NOR på

kr. 235.000, og resten dekket med egenkapital. Låneopptaket vil utvilsomt bli en tung økonomisk forpliktelse for historielaget, men ikke stort annerledes enn det vi uansett måtte ut med i leie etter at Statskog mangedoblet leietaksten.

Meierikomiteen besørger det jevnlig tilsyn og vedlikehold på eiendommen.

Bygdemuseet

Varteig Bygdemuseum er kommunal eiendom, men med nært samarbeid med historielaget.

Etter vedtak i hovedutvalg for kultur og oppvekst i 2003 er det styret i historielaget som oppnevner tilsynsutvalget ved museet, valgt blant lagets egne medlemmer.

Museet spiller en sentral rolle under bygdedagen, der medlemmer av historielaget står for guiding. Også på direkte forespørsler ellers i året stiller historielaget folk til omvisning av interesserte. I 2007-2008 stilte medlemmer i historielaget som guider på museet noen søndager i sommermånedene. Responsen var imidlertid så svak at dette ikke er gjentatt.

Medlemmer av historielaget har også merket, avfotografert og beskrevet samtlige gjenstander i Varteig Bygdemuseum. Arbeidet startet i 2005, og i tillegg til å registrere over 1300 gjenstander ble det også ryddet og vasket, og utstillingene omorganisert slik at museet i dag er blitt mer publikumsvennlig med tekster og informasjon om flere av gjenstandene. Gjenstandsregistreringen skal også legges inn på en egen database. Dette arbeidet gjen-

Varteig Historielag mottar gaver av ulikt slag, også pengegaver. På julemøtet i 2009 kunne Sølvi Jelsness, Ragnhild Aune Sulusnes og Synnøve Lunde Karlsen i det tidligere Varteig Hagelag overrekke historielagsleder Kjell Lunde en gavesjekk på 10.800 kroner.

Registreringsgruppa på musèet i arbeid. Fra v. rundt bordet Wigdis Bergby, Synnøve Lunde Karlsen, Solveig Rød, Siri Eriksen fra Museumstjenesten og Kari S. Lunde.

Vi var i mange år fast inventar på Sarpsborgmarken, og høsten 2011 tok vi opp igjen tradisjonen. Her fra vår stand i gågata, der Finn Tomta har fått besøk av Inger Bøe og Terje Turkerud.

Historielaget har så langt gitt ut tre DVD'er med lokalhistoriske filmer, og flere vil komme de neste årene. Her ser vi Solveig Rød og Jann Roger Hovden med noe av det gamle filmmaterialet.

står, i påvente av utprøving av et nytt dataprogram.

Samme gruppa som registrerte gjenstandene på museet har også foretatt tilsvarende registrering på Meieriet. Dette arbeidet er satt noe på vent, blant annet grunnet kulturminneregistreringen.

Godt samarbeid

Varteig Historielag har hele tiden prioritert samarbeidet med skolen, og håper på den måten å vekke og fremme interessen for lokalhistorie hos barn og unge.

Elevene har, foruten å bidra til utstillinger, vært benyttet som foredragsholdere på medlemsmøter. Lagets medlemmer har videre vært positive til å stille opp som ressurspersoner for elever i sammenheng med prosjektoppgaver med lokalhistorie som tema. Noen år stilte lagets medlemmer også opp som "lærere" på en dag der elevene fikk se og prøve gamle arbeidsteknikker.

Når det gjelder samarbeidet med andre lag og foreninger i bygda, har dette skjedd både med felles møter og turer, og når bygdedagen arrangeres. Så sent som sommeren 2011 samarbeidet dessuten historielaget med Varteig og Omegn Hesteavlslag og Østfold Hesteavlsselskap om slåttonn på gamlemåten på Vestgård. Dessuten stiller selvfølgelig laget opp når det er aktiviteter som ligger under vårt "område".

I 1994 arrangerte Varteig IL, Varteig Lions og historielaget en lokal fakkelstafett i forbindelse med vinter-OL på Lillehammer. Laget ga i tillegg bistand til Sarpsborg kom-

munes arrangement ved at vi var kilde for forfatteren som skrev skuespillet om Inga og birkebeinerne, og ved at noen av medlemmene stilte opp som statister i dette skuespillet.

Vi har dessuten samarbeidet med kirken både ved en friluftsgudstjeneste og ved innslag i menighetsbladet. Senhøstes 2011 startet en serie med "før og nå"-bilder med tilhørende tekst i menighetsbladet, der historielaget er ansvarlig.

I enkelte saker har vi vært, og er fortsatt, en høringsinstans for kommunen.

Varteig Historielag fikk for ti år siden ansvaret for å disponere legatmidler etter lensmann Næss til en kulturhistorisk utsmykking av kommunelokalet. Dessuten fikk historielaget i 2010 gjennomslag for å ta tilbake det gamle navnet Bygdehallen.

Laget har stått for teksten til de historiske punktene i Ingamarsjens rutebeskrivelse, og noen år har vi hatt en representant i komiteen som arrangerer Vestvoll-dagen.

Hvert år stiller Varteig opp sammen med Borgarsyssel Museum og de tre andre historielagene i kommunen når Kulturminnedagen skal arrangeres. Historielaget har også flere ganger stått som arrangør av "Månedens tur", i regi av Sarpsborg kommune.

Østfold Historielag

Varteig Historielag meldte seg rett etter stiftelsen inn i Østfold Historielag. To av lagets medlemmer har sittet i styret for fylkeslaget, og våre medlemmer har vært med både i

Sammen med Varteig og Omegn Hesteavlslag og Østfold Hesteavlsselskap arrangerte vi slåttonn på gamlemåten på Vestgård St. Hans-helgen 2011. Her kjører Asmund Brenne slåmaskinen med to hester spent foran, slik han gjorde det for 60 år siden.

Høstvandring med Østfold Historielag på Furuholmen. Kjell Andersen orienterer om lensevirk-somheten for ca 100 deltakere.

Ny bygdebok i Varteig?

Varteig Historielag har reist spørsmålet om en det ikke er på tide å enten revidere eller skrive en ny bygdebok. – Den nåværende boka var et resultat av en imponerende innsats fra Olav Spydevold da den kom ut for nesten 30 år siden. Etterhvert har det imidlertid vist seg å være flere ting man savner i boka. Det er her kanskje nok å peke på at gårds-historien bare er ført fram til litt etter år 1900, heter det i brevet fra Varteig Historielag.

Av Ingrid Aune

En viser også til at historielaget får mange henvendelser fra folk både i og utenfor laget som ønsker en ny bok. Historielaget anmoder derfor komiteen om å nedsette en komite som kan arbeide videre med dette.

Saken legges nå fram for formannskapet til behandling.

Rådmann Tor Heier finner det gledelig at spørsmålet er tatt opp og mener det er behov for å foreta en nærmere vurdering av hva dette arbeidet vil kreve av tid og kostnader.

Han foreslår at det i første omgang nedsettes en arbeidsgruppe som kan legge fram innstilling om omfanget av arbeidet og hvordan dette bør organiseres.

Når denne innstillingen foreligger bør en ta stilling til om det skal gis ut en ny bygdebok og hvordan arbeidet

Olav Spydevold gjorde en kjempeinnsats for den bygdeboka som kom for 30 år siden, men nå er det behov for en ajourføring - eventuell ny bok.

Rådmannen foreslår at arbeidsgruppen får 3 medlemmer, 1 fra kulturstyret, 1 fra formannskapet og 1 fra historielaget.

I forslaget til formannskapet heter det at innstillingen

Historielagets bildearkiv teller omkring 2700 fotografier, og stadig kommer nye bidrag til. På en fotodag våren 2011 fikk vi tilgang på rundt 400 nye bilder. Alf Glenne var blant dem som stilte fotografier til disposisjon. Her i samtale med Kjell Andersen

Det var Varteig Historielag som kom med ideen om ny bygdebok i Varteig, og som resulterte i Martin Dehlis bok som kom i 1994.

Wiwarkomiteen og i Kartkomiteen. I 1992 arrangerte vi høstmøtet for Østfold Historielag, og rundt 150 personer fikk da en omvisning i kirken og på Furuholmen og kunne senere følge demonstrasjoner og foredrag ved og i kommunelokalet. I 1998 arrangerte laget Østfold Historielags årsmøte i gymnastikksalen på Varteig skole, og fire år senere sto vi som arrangør av Østfold Historielags høstvandring, og over 100 mennesker fikk oppleve Furuholmenområdet og dets historie. I 2009 var vi vertskap for fylkeslagets tillitsmannsmøte.

Bygdebok og gårdsartikler

Allerede i 1985 sendte laget brev til kommunen med forslag om ny bygdebok som kunne bli en fortsettelse av Olav Spydevolds "Varteig – en liten bygds historie". Kommunen var positiv til dette, og Martin Dehli ble engasjert som forfatter. Historielaget hadde både en representant i den kommunale komiteen, og laget dannet en bildekomité som skulle bistå forfatteren. I tillegg påtok ett av lagets medlemmer, Synnøve Gundersen, seg den store jobben med å registrere alt Varteig-stoff i avisene fra 1856 og fram til våre dager. Dessuten laget hun person- og stedsnavnsregisteret i boka, samt var billedredaktør.

Da boka var ferdig trykket, fikk laget jobben med å selge den mot en liten godtgjørelse. Denne jobben utførte medlemmene så godt at historielaget tjente over 10.000 kroner.

Den nye bygdeboka ble fin og gir en god oversikt over bygdas histo-

rie fra Varteig ble egen kommune i 1861 og fram til kommunesammenslåingen.

I Spydevolds bok utgjør gårdshistorien fram til 1903 en vesentlig del. I den nye boka er dette emnet ikke tatt med. Varteig Historielag har derfor startet en serie i "Inga" der gårdshistorien etter 1900 presenteres. Til nå er drøyt halvparten av gårdene blitt omtalt.

Lokalhistorie i tre formater

Varteig Historielag satser stort for å gjøre lokalhistorien tilgjengelig for interesserte. I så måte presenterer laget god lokalhistorie i tre formater – med kalender, årstidsskrift og film. I tillegg også de siste årene digitalt, med egen side på Internett (www.varteig-historielag.no) og Facebook.

I 1985 begynte laget å utgi en kalender med gamle Varteig-bilder. Det første året var opplaget 500 eksemplarer, senere er dette blitt økt til ca 750. Kalenderen har etter hvert blitt en etterspurt vare. Når julen nærmer seg, får lagets medlemmer ofte henvendelser fra "faste" kjøpere. I alle disse årene har en trofast gjeng stilt opp og gått fra dør til dør i bygda med kalenderen. I tillegg selges mange eksemplarer til folk utenfor bygda.

Gjennom Varteig-kalenderen får laget både profilert seg og gjort en viktig jobb for å ivareta den unike historiske kilden som bilder er. I tillegg skal vi ikke glemme at takket være litt sponsing, gir dette salget også en fin inntekt til laget.

Historielaget har gjennom disse 30 årene bygd opp et betydelig bildearkiv. Omkring 2700 fotogra-

fier av lokal karakter er sikret på denne måten. Synnøve Gundersen hadde ansvaret for bildearkivet helt fram til 2007, da oppgaven ble overtatt av Wigdis Bergby.

I 1985 begynte også arbeidet med å få til et årstidsskrift. Det var stor enighet om at navnet på dette heftet burde være "Inga". Det første nummeret var klart til bygdedagen samme året. I de 27 heftene som er kommet til nå, har mange emner vært berørt.

Inga-heftet har de siste årene vært trykket i ca. 400 eksemplarer.

Anne Sofie Bergerud har helt siden første nummer vært fast illustratør og har gjennom sine tegninger gitt oss visuelle opplevelser av bygninger og steder som har vært omtalt i teksten. Hun har også laget en tegning av Meieriet, som har vært trykket opp og solgt til inntekt for restaurering av eiendommen.

Mange lokalhistoriske artikler presenteres for øvrig også på Varteig Historielags nettside. Siden ble etablert i 2009, og inneholder også forhåndsopptak og referat fra møter, turer og andre aktiviteter i lagets regi.

I erkjennelse av at de nye mediene er viktige for å nå ut, kanskje ikke minst til yngre generasjoner, etablerte historielaget i 2011 en Facebook-side.

I 2008 startet historielaget et eget DVD-prosjekt for å få gjort lokalt filmmateriale tilgjengelig for folk flest. Prosjektet lot seg realisere takket være en bevilgning på 8000 kroner over kulturbudsjettet i Sarpsborg kommune. Fra ulike formater, som super 8, dobbel 8 og

16-millimeter, er filmene overført til DVD og lagt ut for salg. Foreløpig omfatter prosjektet tre DVD-utgivelser, men flere vil komme de nærmeste årene.

Den første DVD-utgaven i 2009 består av skolefilmen fra 1959 og bygdefilmen fra 1961, utgaven i 2010 bød på kommunefilmen fra 1984, og den foreløpig siste inneholdt fløterfilmen fra tidlig på 1980-tallet og Knut Roens skuespill bygd på herredsstyremøte anno 1861.

Varteig Historielag har også mange timers råfilm fra både 125-årsjubileet og fra bygdedager, noe som etter planen vil bli gjort allment tilgjengelig gjennom DVD-prosjektet.

Positiv framtid

Varteig Historielags drift og oppslutning har i alle år vært god. Medlemstallet har også vært jevnt stigende, selv om vi nok gjerne skulle sett flere yngre blant de nye medlemmene.

Økonomien har i disse 30 årene vært god. Medlemskontingenten har hele tiden vært lav, men sponsormidler og salg av Inga-heftet, kalenderen og DVD'ene har gitt fine inntekter.

Innløsingen av Meieri-eiendommen og flere restaureringsprosjekt medfører store kostnader for historielaget. Betydelig dugnadsinnsats og tilskudd fra det offentlige har imidlertid bidratt til å holde utgifterne på et moderat nivå.

Varteig Historielag har et godt renommé og et solid rotfeste i bygda. Dette er helt avgjørende for at vi på best mulig måte kan ivareta vår

Varteig Historielags styre ved 30-årsjubileet. Foran fra venstre: Karin Kullerud Ek, Kjell Lunde og Kari Synnøve Lunde. Bak: Kjell Andersen, Øistein Bøe og Erling Skivdal. Odd H. Johansen var ikke tilstede da bildet ble tatt.

Ledere gjennom 30 år

Tittelen formann ble i 2000 endret til leder, og formenn/ledere i Varteig Historielag har

målsetting om å fremme den historiske interesse blant bygdas befolkning og andre som er opptatt av lokalhistorien.

Ved et jubileum kan det være på sin plass å gi honnør til lagets mange faste medlemmer og tillitsvalgte, som både er villige til å ta i et tak når det er behov, og som trofast støtter opp om lagets ulike aktiviteter.

Det lover godt for Varteig Historielags framtid.

vært:

- 1982-1985: Kjell Lunde
- 1985-1988: Hans Erik Pedersen
- 1988-1991: Ragnar Johnsen
- 1991-1994: Solveig Rød
- 1994-1996: Ingen valgt, men Kjell Lunde fungerte som formann
- 1996-1999: Kjell Lunde
- 1999-2003: Solveig Rød
- 2003-2004: Ingen valgt, men Kjell Andersen fungerte som leder
- 2004-2006: Solveig Rød
- 2006- : Kjell Lunde

Varteig Historielag

Stiftet 8.2.1982

Internett: www.varteig-historielag.no

Epost: varteighistorielag@gmail.com

VARTEIG HISTORIELAG har som formål å vekke og fremme den historiske interesse blant bygdas befolkning og andre som er interessert i bygda. Dette gjøres ved bl.a.

- å avholde møter med lokalhistoriske foredrag
- innsamling av kildemateriale og gjenstander av historisk verdi
- registrering og bevaring av kulturminner
- stimulering og hjelp til slektsgranskere

Faste aktiviteter: Utgivelse av kalender med historiske fotografier, utgivelse av årstidsskrift "INGA", DVD'er med lokalhistoriske filmer, aktiviteter ved Bygdedagen i Varteig.

VARTEIG HISTORIELAG har 2 æresmedlemmer og ca 110 ordinære medlemmer. Medlemskontingent for 2012 er 200 kr (100 kr for familiemedlem).